

NÉZŐPONTOK

Keresztanyám segítette-gondozta az idős Karig Sárát, akivel én is találkoztam egyszer. El nem tudtam képzelni, hogy ez az asszony túlélte a Gulagot (eredetileg: Glavnoje upravlenyje lagerej – Büntetőtáborok Főigazgatósága, de később a szovjet munkatáborok összefoglaló neve), hogy ott verseket írt, s hogy a sok szenvedés utána még alkotómunkát is végzett, mert el tudtam képzelni, hogy mi lehetett ott. Olvastam Szolzenyicint. Megismertem Placid atya emlékezeit. Mint tetoválás-kutató, már a '80-as években találkoztam a szovjet munkatáborok tetoválásaival és Kovács Ákos *Tetovált Sztálin* kötetével... Azt hiszem, hogy anyám élete (így az enyém is) hajszálon múltott, amikor 1945-ben Érsekújváron, 21 éves lányként mégsem vitték el „málenkij robotra”. De sokan nem tudnak erről, ezért fontos a Nemzeti Színház vállalkozása, hogy emléket állít ennek a 20. századi szörnyűségnek. A Gulagról nem született dráma, mert az maga volt a dráma, az emlékezősekre is csak jóval a történelem után kerülhetett sor, addig és máig rejtőzködés, poszttraumás szindróma...

Vajon milyen beszédmód, milyen megközelítés lehet hiteles a Gulag kapcsán? Egy történet? Egy tragikus sors? Egy túlélő? Egyszerűbb megoldás: montázs a Gulaggal kapcsolatos írásokból. **Eörsi István**, Karig Sára, Vaszilij Grosszman, Varlam Salamon, Viszockij... Ahogy azt egy irodalmi színpad tenné, az idézetek után bemondva a szerzőt. Hobo erős egyénisége pedig elviszi a darabot.

Végül is van történet: egy lengyel fiú kerül a Szovjetunóba, majd a hatvanas években a Gulagra, ahol egy november 7-ei műsort állítanak össze... Ám sok a kizökkenetés, s magam nem tudom meg, hogy mi lesz ennek a fiúnak a sorsa – állítólag meghal, de ahhoz meg kéne nézmem még egyszer a darabot. A különféle stílusú szövegek ugyanis keresztezik egymást – Placid atya emlékezeit és tanácsait a túlélésre például rendkívül tanulságosak (egyszer én is felolvastam őket a *Tetten ért szavakban*), de sehogy sem illenek ebbe a történetbe. Ahogy a legtöbb szöveg sem. Ettől még érdekes lehetne az előadás, végtére van szövegirodalom, szövegdráma, de akkor is kellene valami vivőerő, ami magával ragad, és kellene valamiféle katarzis. A történettelenségből fakadóan a darab nem ér véget. Illetve egyszer mintha véget érne, el is kezdődik egy laza taps, majd a lelkebből nézők részéről egy erőteljesebb is, amikor

Balázs Géza

„A Gulagon is teremtek virágok, anekdoták, tréfák, s tudjuk, a túlélés egyik módja, hogy megpróbálunk nevetni a tragédián. Nem tudtam nevetni, de az a baj, hogy megrendülni sem. Pedig mintha tragikomédia lenne. De nem tragikus és nem komédia.”

Mintha tragikomédia...

kijön Földes László (Hobo) matrózblúzban és elmond még egy negyedórás monológot, egy kis tantörténetet egy kolimai faágról...

A rendező, Vidnyánszky Attila nyilván azt gondolta, Hobo egyénisége elviszi a darabot. És a nézők is azt gondolhatják, hiszen Hobo évtizedek óta a színpadon van, együttesével, József Attilával, költői estjeivel. Orgánuma szép, dalait is kedvelik. Ebben a darabban azonban látszik, hogy Hobo nem tud mit kezdeni a színpaddal. Nem színész. Nem lenne baj, ha a darabban epizód szereplő, énekes, ha Hobo lenne – de ez a darab rá épül. Kétórás folyamatos szöveg. Már az is óriási probléma, hogy a szöveget nem tudja elmondani, szinte minden mondatba beleakad, érdekes módon többnyire a szavak közepén, de gesztusai is hiteltelenek. Még akkor a legjobb, amikor ül. Aki énekel vagy verset mond, nem biztos, hogy karaktereket is el tud játszani. Az előadás csúfos kudarc lenne, ha nem mentené meg egy színész, Rácz József, aki másodhege-

dúsként végigjátssza a darabot, életet lehel a helyzetekbe, és néhány percre valódi színházi élményt ajándékozik a nézőknek.

A csúcás a Lenin-jelenet, az üvegkoporsóból életre kelő bebalzsamozott Lenin, aki körül néz, csodálkozik, azután inkább visszamenekül. Alaphangulatot ad az élőben szóló tangóharmonika (Pál Lajos). A dalbetétek esetlegesecek, nem nyújtanak élményt – talán valakinek nosztalgizást. A Nemzetiben állandó eszközzé vált a mikroport, a színész hangjának felerősítése. Ennek lehet dramaturgiai oka, de többnyire öncélú, és elidegenítő hatású.

A Gulagon is teremtek virágok, anekdoták, tréfák, s tudjuk, a túlélés egyik módja, hogy megpróbálunk nevetni a tragédián. Nem tudtam nevetni, de az a baj, hogy megrendülni sem. Pedig mintha tragikomédia lenne. De nem tragikus és nem komédia. Anyám és keresztanyám történetei megrendítőbbek.

(a szerző nyelvész)

